

A hetvenes években két forrásból éltek az ország lakói: külföldi kölcsönökből és a rejtett gazdaságban végzett önkiuzsorázó munkából. Mára csak egy forrás maradt: az önkiuzsorázás, és vele a testi és lelki egészség megromlása. Az emberek jó része azonban nem tud a rejtett gazdaságban résztvenni. A kimaradók szegénysége egyre nyomasztóbbá válik. Sikerült kettéosztani az országot. Az önkizsákmányolókra és a nyomorgókra. Ez Kádár második hagyatéka.

Az a legfontosabb, hogy megmaradjunk, mondta hajdan a nemzet költője. Szerény program, de ez sem valósul meg. Csak egy dologban vezet Magyarország Európa nemzetei között: a halálozásban. Ez a pusztulás Kádár harmadik hagyatéka.

Az iparosítás az egész időszakban a civilizáció elemi szabályainak figyelmen kívül hagyásával folyt. A vizek és a földek romlása, a levegő beszennyezése a negyedik hagyatéka.

Harminc évvel ezelőtt, 1956-ban, nem a rossz gazdálkodás ellen lázadtak fel a magyarok, hanem a nemzeti önrendelkezésért és a politikai szabadságért. A vereség és a terror szörnyű megrázódtatásának hatására az emberek többsége nem látott más kiutat, mint a magánboldogulást. E kiút költsége nemcsak az önkizsákmányolás, az egészség megromlása és egy nagy rész szegénysége. Hanem a polgárjogok hiánya is. Ez utóbbi Kádár uralmának ötödik és legsúlyosabb hagyatéka. (1988. május 22.)

K. I.

Grósz Károly első kormányának mérlege

Grósz Károlyt 1987. június végén választotta meg az országgyűlés kormányfőnek. Nyugati fogalmak szerint a parlamentnek felelős kormány élére került. A valóságban ő maga és kormánya a pártnak volt felelős, az ország tényleges kormánya a politikai bizottság volt, élén Kádár Jánossal. 1988. május 22-én Grósz a párt Központi Bizottsága főtítkárrá, vagyis tényleges kormányfővé választotta. Miniszterelnöki pozícióját továbbra is megtartotta, ezen a napon mégis lezárult az az időszak, amelyben Grósz a politikai bizottságnak alárendelten vezette a hivatalos magyar kormányt. Érdeemes egy pillantást vetni ennek az egyéves időszaknak a mérlegére.

Kormányának 1987 nyarán kidolgozott programját szeptember 16-án terjesztette a parlament elé. E program egyik sarkalatos pontja a gazdasági szerkezet átalakítása volt. Tárnyilagosan meg kell állapítani, hogy a kormány működésének egy esztendeje alatt nemcsak, hogy semmi sem történt a szerkezet átalakításának érdekében, hanem éppen ellenkezőleg, a tényleges intézkedések a gyakorlatban a régi szerkezetet erősítették. Nem ment át a tőke a veszteséges helyekről a nyereséges helyekre, hanem fordítva történt: tovább folyt a tőke áramlása a negatív, az egész országnak kárt okozó tevékenységek irányába. Az elavult gazdasági szerkezet átalakítása jobbára csak jelszó maradt, illetőleg olyan programpont, amellyel kapcsolatban jelezték, hogy megvalósítása csak a következő években várható.

A valóságos, a komolyan vehető program legfőbb célja a fizetési mérleg hiányának csökkentése volt. Ezt a programpontot nem Grósz Károly tűzte ki, nem is pénzügyminisztere és későbbi miniszterelnökhelyettese, Medgyessy Péter, hanem a kényszer. 1987 nyarán a hivatalába lépő kormányfő megtudta, hogy az ország bruttó adósságállománya az év végére eléri a 18 milliárd dollárt, vagyis a nemzeti termék 90 százalékát. Azt is megtudta, hogy az úgynevezett adósságszolgálat, vagyis a kamat és az esedékes törlesztés évi összege két és fél és három milliárd dollár között van, és ez a konvertibilis export 80 százalékát köti le. Legfőképpen pedig arról értesült — a tényleges kormány, vagyis a politikai bizottság tagjaival együtt — hogy most már nem megy tovább. Az ország évek óta azáltal tartja fenn magát, hogy a Nemzetközi Valutaalap és a Világbank támogatja. Nemcsak pénzzel pénzzel is —, hanem főképpen azzal, hogy támogatása mintegy bizonyítja az ország hitelképességét. 1987-ben e két szervezet világosan kimondta, hogy az esztelen pazarlást meg kell szüntetni. A további támogatás feltételének szabta meg a fizetési mérleg 1988. évi hiányának 500 millió dollárra való leszorítását. A legfőbb cél ezzel adva volt. Ebből adódott a második cél: a költségvetési deficit csökkentése. A költségvetési hiányt ugyanis külföldi kölcsönből fedezték. A második programpont tehát úgy szólt, hogy az 1987. évi költségvetési deficitet 30 milliárd forintra csökkentik, az 1988. évit pedig 10 milliárd forintra. (Illetőleg egy második 10 milliárdból tartalékot terveztek, azzal, hogy ezt csak az év második felében szabad felhasználni, és csak

akkor, ha különlegesen kedvezőtlen események következnek be.)

Itt meg kell jegyezni, hogy a deficit tényleges összegét, illetőleg a teljes költségvetést sohasem terjesztik a parlament elé, hanem annak csak egy részét. Az állami nagyberuházások, így például a jamburgi gázvezeték vagy a nagymarosi erőmű nem szerepel a költségvetésben, ezeket a kiadásokat ugyanis „költségvetésen kívüli alapokból” fedezik. Adva volt a harmadik cél is: a személyi jövedelemadó és az általános forgalmi adónak nevezett hozzáadott értékadó bevezetése. Eredetileg, jó néhány évvel korábban, ezeket közgazdászok javasolták, attól az utópiától vezetettve, hogy ezúton is közelítik az országot a nyugati piacgazdaságokhoz. De 1987 nyarán a kormányzat a két új adót már csak eszköznek tekintette a költségvetési bevétel fokozására.

Ezek után lássuk az eredményeket. Az 1987. évi deficitet sikerült 35 milliárd forintra csökkenteni, nem számítva az említett költségvetésen kívüli alapokat. Ezt három eszközzel érték el. Elsőnek áremelésekkel, amelyek főképpen a lakosság szegényebb részét sújtották. Másodiknak a közszolgáltatások már eleve gyenge színvonalának további rontásával. Különösen káros és fájdalmas volt az egészségügyre és az oktatásra fordított kiadások csökkentése. Király Ferenc (körzeti orvos és képviselő) a parlament 1988. júniusi ülészakán joggal állapította meg, hogy az egészségügy „utolsó tartalékait éli fel”, hogy alkatrészhiány miatt alapvető életmentő gépek nem működhetnek, s az orvosok az elé a lehetetlen döntés elé kerülnek, hogy melyik koraszülöttet tegyék a lélegeztető gépekbe és melyiket hagyják sorsára. A hiány csökkentésének harmadik forrása a gyermekes családok helyzetének súlyosbítása, pontosabban a gyermekek felnevelésére fordított költségek jelentős részének elvonása volt, részben a személyi, részben pedig a forgalmi adó útján.

Előre látható volt, hogy az így elért eredmény csak ideiglenes lehet. 1988 első öt hónapjában a költségvetési hiány 30 milliárd forintra, vagyis a tervezettnél többszörösére emelkedett. A konvertibilis fizetési mérleg hiánya az év első négy hónapjában hivatalos közlés szerint 362 millió dollár volt, vagyis az év első harmadában teljesítették a tervezett hiány háromnegyed részét. Az 1987 szeptemberében meghirdetett restriktív program első éve tehát fiaskóval zárult.

A kudarc egyik oka — a kisebbik —, hogy bár a költségvetési bevételek erőteljesen emelkedtek, korántsem érték el a tervezett szintet. A személyi jövedelemadóból várt összegnek csak 30 százaléka folyt be az államkasszába. A magyarázatot keresve érdemes fellapozni a statisztikai hivatal elnökének májusvégi cikkét. Ebből megtudjuk, hogy az év első négy hónapjában a vállalati gazdasági munkaközösségeknek több mint egy harmaddal, az ipari és szolgáltató szakcsoportoknak pedig 20 százalékkal kevesebbet fizettek ki, mint az előző évben. Bekövetkezett tehát az, amire sokan figyelmeztették a kormányt és a képviselőket az adótörvény megszavazásának idején: csökkennek a teljesítmények, mégpedig súlyosan. Az említetteken kívül kisvállalkozók, kisiparosok, és minden rendű és rangú mellékkereset szerzői is nagy számban szüntették be, függesztették fel vagy korlátozták termelő tevékenységüket. Ennek következtében nemcsak összegében csökkent a hazai termelés, hanem növekedett az emberek életét nehezítő és a gazdaság működését akadályozó hiány is.

A nagyobbik baj azonban nem a bevételi, hanem a kiadási oldalon jelentkezett. Folytatódott, sőt fokozódott a költségvetési pazarlás a védelmi kiadásokban, és ezeknél is sokkal nagyobb mértékben az állami nagyberuházásokban és a veszteséges vállalatok támogatásában. Ez utóbbi pazarlás a legnagyobb: a költségvetés összes kiadásának harmadát közelíti meg, és évi összege felülmúlja a 220 milliárd forintot. Összehasonlításképpen: 1987-ben 34 milliárdot költöttek az egészségügyre, 45 milliárdot oktatásra, 23 milliárdot családi pótlékra, 2 milliárdot gyermekgondozási segélyre és 4 milliárdot gyermekgondozási díjra.

A restriktív terv a fennálló politikai erőviszonyokon bukott meg. A „királyi tanács” tagjai sikerrel védték meg országpusztító érdekeltségeiket. Az öregeknek, a gyerekeknek és a betegeknek a tanácsban nem akadt védelmezője.

K. I.

A liberalizálás programjáról

A politikai bizottság a gazdaság liberalizálásának tervét terjesztette a Központi Bizottság 1988. július 13–14-i ülése elé. E liberalizálási program végrehajtása teljes szakítást jelentene az